
BOEKBESPREKINGEN

¶ Maarten J. Aalders, *Gereformeerden onder elkaar. Elf opstellen en een preek*. Ad Chartareeks nr. 28. De Vuurbaak bv, Barneveld, 2015, ISBN 978 90 5560 509 5, €19,90.
¶ Leo Mietus

In *Gereformeerden onder elkaar* heeft kerkhistoricus en theoloog Maarten J. Aalders elf artikelen en een preek bijeengebracht. Stuk voor stuk zijn het lezenswaardige bijdragen, gebaseerd op grondig onderzoek. De artikelen zijn eerder gepubliceerd o.a. in *DNK*. Het boek biedt een caleidoscoop aan historische studies over personen en stromingen in de Gereformeerde Kerken, die voortkwamen uit de Afscheiding van 1834 en de Doleantie van 1886. De focus ligt daarbij vooral op de ‘gereformeerden’, minder op de geschiedenis van het landelijke kerkverband.

Als leerling van de vermaarde VU-kerkhistoricus C. Augustijn staat Aalders voor wetenschappelijke kwaliteit én heldere, goed leesbare geschiedschrijving. Betrokken en kritisch wordt de eigen gereformeerde geschiedenis beschreven en de ‘gereformeerde wereld’ in beeld gebracht. Die wereld is bezig te verdwijnen, schrijft Aalders. Voor hem een reden te meer om haar recht te doen. ‘De doden kunnen zich immers niet verdedigen’, zo citeert hij A.Th. van Deursen.

Na het openingsartikel over het dragen van de toga in de protestantse kerken volgt een bijdrage, die kenmerkend is voor Aalders vermogen de ‘grote’ gereformeerde wereld in beeld te brengen via een ‘kleine’ lokale gemeenschap en haar vertegenwoordigers. We maken kennis met de eerste gereformeerden in Amstelveen en de ontstaansgeschiedenis van de Handwegkerk, waar hij zelf predikant is geweest. We zien hoe de eerst weinig kapitaalcrachtige Gerrit van 't Riet door zijn huwelijk met Anneke Verkuijl een vermogend man wordt en de bouw van de kerk mede mogelijk maakt. Ook blijkt hier het belang van familiegeschiedenis: Anneke Verkuijl was een tante van H. Colijn, de antirevolutionaire premier uit de jaren dertig van

de vorige eeuw. Dat Aalders een betrokken historicus is, blijkt wel uit de preek die hij vervolgens opneemt in zijn boek. Het is de laatste preek die hij op zondag 10 maart 2013 in de Handwegkerk hield, voordat zij werd gesloten. Hij preekte toen over dezelfde tekst als zijn verre voorganger O. Los had gedaan toen de kerk in 1866 werd ingewijd (over 1 Kon. 8, de inwijding van de tempel van Salomo).

In dit boek excelleert Aalders m.i. in de artikelen over (meestal vergeten) figuren uit de ‘gereformeerde wereld’. Zo beschrijft hij hoe de uit Duitsland afkomstige F.W.J. Dilloo, die in 1880 was aangekomen om het onderwijs in de Semitische talen en het Oude Testament aan de VU te verzorgen, niet kon wennen aan de Nederlandse en ‘gereformeerde’ manier van doen. Zijn integratie mislukte en hij keerde na een reeks conflicten eind 1885 ziek en gedisillustreerd terug naar Duitsland. Evenzeer aangrijpend zijn de lotgevallen van Magda Stomps, de eerste theologische studente aan de VU. Aalders schetst hoe zij gaandeweg los raakte van het gereformeerde milieu en mede door haar contacten met Martin Heidegger, bij wie zij in 1935 promoveerde, onder de bekoring van het nationaal-socialisme kwam en in 1940 overtuigd lid werd van de NSB. Zij vluchtte op 6 september 1944 (Dolle Dinsdag) naar Duitsland. Na de oorlog vertaalde zij *Widerstand und Ergebung* van D. Bonhoeffer, maar in Nederland was zij niet meer welkom. Aalders heeft hier zeer goed werk geleverd, daar het bronnenmateriaal zeer verspreid was en vaak moeilijk toegankelijk.

Het boek draagt de titel *Gereformeerden onder elkaar* en in de meeste gevallen klopt dat ook, maar af en toe ontmoeten we ook figuren die buiten het gereformeerde milieu staan. Zo lezen we in het artikel ‘Het heilige land of het land van de belofte’ over de in 1915 gepubliceerde reiservaringen van de Haagse gereformeerde predikant Is. van der Linden én de hervormde predikant W.J. Aalders, die later kerkelijk hoogleraar werd in Groningen en de ethische theologie was toegedaan. Deze her-